

ЖИТТЄВІ СТРАТЕГІЇ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ: АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ФОРМУВАННЯ

Тези присвячено дослідженню проблеми формування життєвих стратегій учнівської молоді в умовах реалій українського суспільства. Теоретичні положення підкріплено емпіричним дослідженням, що спрямоване на визначення актуальних проблем, потреб та прагнень школярів та їхніх батьків.

Ключові слова: *життєві стратегії, учнівська молодь, життєві плани, цінності.*

Дослідження життєвих стратегій сучасної учнівської молоді є актуальним у контексті аналізу соціальних характеристик української молоді та для вивчення перспектив розвитку всього суспільства.

Спроба визначення життєвих планів у реалізації життєвих стратегій набуває своєї актуальності ще й тому, що сучасне українське суспільство перебуває в умовах воєнного стану, ставлячи молодих людей в ситуацію не простого вибору на рівні індивідуалізації й прагматизації своїх життєвих сенсів та виконання свого громадянського обов'язку. Домінуючим чинником, що генерує особистісне відновлення для молодої людини, є здатність до складання реалістичних планів та знаходження ресурсів для їхньої реалізації. Саме це визначає сенс життя, оскільки орієнтація на майбутнє спрямовує побудову власної «моделі майбутнього» з дотриманням певної мети, складання плану, аналізу шляхів і ресурсів для її виконання [4].

Життєві стратегії є складним і динамічним явищем людського життя, вони відображають майбутній життєвий шлях особистості і способи його реалізації, здатність планувати та змінювати власне життя. З позиції соціальної психології життєві стратегії визначаються як свідомо заплановані та спроектовані найближчі й віддаленні життєві плани особистості на майбутнє, які базуються на термінальних та інструментальних цінностях і цілях та умовах, що сприяють її особистісному й соціальному зростанню та підвищенню рівня і якості її життя [2].

Теоретико-методологічною основою дослідження життєвих стратегій молоді є уявлення про специфіку соціально-психологічного підходу до

особистості (Г. Андрєєва та ін.); концепція людини як суб'єкта життя С. Рубінштейна, що розвивається його учнями і послідовниками; диспозиційна концепція регулювання соціальної поведінки В. Ддова; положення гуманістичної психології (Дж. Бьюдженталь, С. Джулард, А. Маслоу, К. Роджерс, С. Франкл, Е. Фромм та ін.) [5].

Дослідження життєвих стратегій включає три критерії аналізу: когнітивний, мотиваційний і діяльнісний. Когнітивний та мотиваційний аспекти полягають у дослідженні структури життєвих стратегій, факторів і бар'єрів, що впливають на процеси їхнього формування й реалізації. Діяльнісний критерій пов'язаний із самореалізацією особистості, стратегічністю та її життєвим самовизначенням.

У межах когнітивно-мотиваційного етапу дослідження було проведено анкетування на платформі Google. В анкетуванні взяли участь 487 респондентів з усіх регіонів України: учнівська молодь та їхні батьки. За гендерним розподілом вибірка розподілилася таким чином: 85 % становлять жінки, 15 % – чоловіки. Розуміючи, що життєва стратегія учнівської молоді представлена структурою життєвих цілей, розгорнутих у тимчасовій перспективі психологічного майбутнього, та характеризується також такими параметрами, як чіткість, довжина та зміст, респондентам було поставлено запитання, спрямоване на з'ясування наявності довгострокових планів. Результати свідчать, що лише 38,9 % респондентів мають довгострокові плани, 28,1 % – їх не мають і 33 % респондентів взагалі не замислювалися над цим питанням в умовах воєнного стану. Зауважимо, що життя під час війни – це життя в час невизначеності свого завтра. Адже обставини, можливості навколо нас та власні ресурси різні.

Формування життєвої стратегії також має пряму залежність від рівня самостійності особистості у вирішенні життєво важливих питань. Нині багато громадян України мають статус внутрішньо переміщених осіб або ж скористалися можливістю отримання тимчасового притулку в країнах Європи, що спричинило порушення звичного ритму життя та виникнення залежності від

соціальних, волонтерських чи благодійних організацій. А тому відповідь на запитання «Наскільки важливою для вас є можливість самостійно вирішувати свої проблеми» є своєрідним індикатором соціальної кризи. На це запитання 69 % опитаних обрали відповідь «дуже важливо», 28 % – «скоріше важливо» і лише 3 % – «скоріше не важливо».

Структура життєвої стратегії учнівської молоді формуються залежно від особливостей освітнього середовища. У більшості висока якість освіти сприяє підвищенню чіткості життєвої стратегії, а цілісність системи життєвих цінностей сприяє збільшенню протяжності тимчасової життєвої стратегії в старшокласників. Деякі дослідники навіть сходяться на думці, що рівень освіти батьків сприяє формуванню більш чіткої та протяжної життєвої стратегії учнівської молоді. Відповіді на запитання «Наскільки важливо для вас мати можливість займатися саморозвитком і самовдосконаленням?» підтверджує сказане вище. 94,7 % респондентів відповіли на це запитання стверджувально (рис. 1).

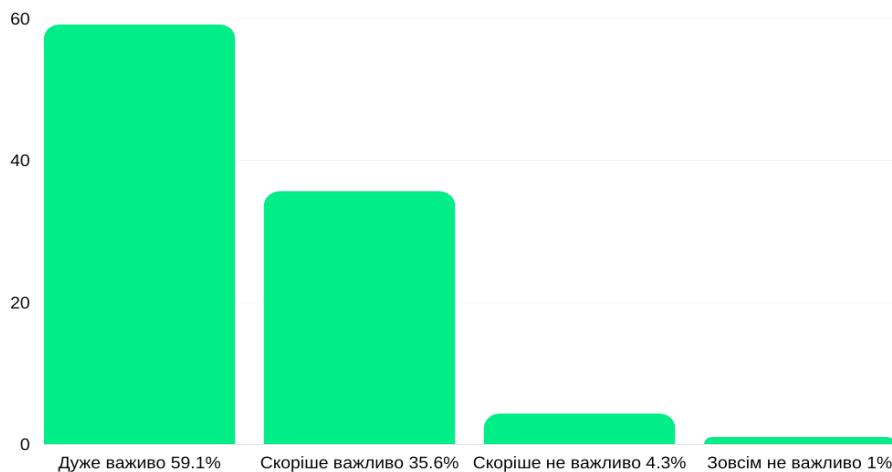

Рис. 1. Результати анкетування

Відповідно до результатів проведеного опитування можна визначити, що нині школярі та їхні батьки зіштовхнулися із цілою низкою стресових ситуацій і викликів через воєнну агресію російської федерації, які можуть ментально й емоційно виснажувати. Проте, отримані дані свідчать про високий рівень самосвідомості й відповідальності, тому задля формування та розвитку успішних життєвих стратегій перспективним є розвиток у собі життєстійкості.

Життєстійкість (англ. resilience) – це здатність людини, групи або системи відновлювати свою функціональність після виникнення стресових ситуацій, труднощів або негативних подій. Вона передбачає наявність внутрішніх ресурсів, здатних допомогти в переживанні стресу, а також спроможність до адаптації і змін.

Для молодшої людини життєстійкість включає психологічні аспекти, такі як оптимізм, віра в себе, здатність до пристосування, а також соціальні аспекти, такі як підтримка й комунікація. Життєстійкість є важливою якістю, особливо в умовах складності й невизначеності. Вона дозволяє людині або організації зберігати ефективність та успішність, незважаючи на виникнення труднощів і негативних обставин. Щоб іти шляхом творіння, а не руйнування, тобто здійснювати творчий пошук самоздійснення, перемагаючи власні обмеження та недосконалість, сміливо протиставляючи себе соціальним стереотипам та очікуванням; щоб підтримувати активність, спрямовану на пошук себе, на розвиток власних здібностей, людині потрібна певна мужність долання. Утіленням такої мужності подолання і є життєстійкість особистості [3].

Задля формування життєстійкості під час війни можуть використовуватися такі стратегії:

1. Зосередження на позитивному: важливо знайти позитивні аспекти в складній ситуації, навіть якщо вони здаються дуже маленькими. Наприклад, під час війни можна зосередитися на тому, що люди допомагають один одному та демонструють солідарність, або ж на тому, що після війни можна відновити зруйноване місто.

2. Сприйняття контролю: важливо розуміти, що є речі, на які можна впливати, та робити все можливе, щоб зберегти контроль над ситуацією. Наприклад, під час війни можна дотримуватися розкладу, робити плани на майбутнє та дотримуватися рекомендацій щодо безпеки.

3. Розвиток соціальної мережі: важливо мати підтримку родини, друзів, колег або інших людей, які можуть допомогти в складній ситуації. Під час війни можна долучатися до груп, які займаються благодійністю, або до

волонтерських організацій.

4. Підтримка фізичного здоров'я: важливо забезпечити собі достатній рівень фізичної активності, здорового харчування та відпочинку.

З огляду на вищесказане доходимо висновку, що життєстійкість є важливим фактором для досягнення успіху й задоволення в житті, оскільки допомагає протистояти викликам та зберегти ефективність у різних сферах життя в умовах війни. Життєстійкість допомагає особистості уникати депресії та відчуття безнадії, підвищує самооцінку, допомагає зберегти мотивацію й енергію для досягнення мети. У воєнних умовах, коли існує загроза для життя та здоров'я, життєстійкість може стати вирішальним фактором для виживання. Крім того, формування життєстійкості допомагає особистості розвивати такі важливі якості, як самодисципліну, самоконтроль, уміння приймати рішення та брати відповідальність за свої дії. Ці навички можуть бути корисними не лише в контексті війни, але й у житті загалом, допомагаючи розвивати успішну кар'єру, побудувати стабільні взаємини та досягти особистісного задоволення.

Результати дослідження проблеми формування життєвих стратегій учнівської молоді свідчать, що цілепокладання й соціальна програма сучасної молоді перебувають під впливом процесів соціальної трансформації сучасного українського суспільства. Тож подальші дослідження означеної проблеми мають бути об'єднані з розвідками щодо визначення динаміки та спрямованості трансформації суспільства. Отже, особистісні очікування відображають конкретні життєві плани (стратегії) конкретних людей [1].

Список використаних джерел

1. Куниця Т.Ю. Соціальні орієнтації сучасної студентської молоді: теорія питання. *Сучасний виховний процес: сутність та інноваційний потенціал*: матеріали звіт. наук.-практ. конф. Ін-ту проблем виховання НАПН України за 2021 рік НАІР, м. Івано-Франківськ, Україна. С. 92-96.
2. Особистість у розвитку: психологічна теорія і практика: монографія / за ред. С. Д. Максименка, В. Л. Зливкова, С. Б. Кузікової. Суми: Вид-во СумДПУ імені А.С.Макаренка, 2015. 430 с.
3. Титаренко Т. М., Ларіна Т. О. Життєстійкість особистості: соціальна необхідність та безпека. Київ: Марич, 2009. 76 с.
4. Савельчук І. Б. Очікування та орієнтація на майбутнє: виклики під час війни для сучасної учнівської та студентської молоді. *Повоєнна Україна і Світ: філософський, правовий та гуманітарний дискурси*. м. Київ. 2022. С. 68.
5. Erikson E. H., Identity, youth, and crisis. New York: Norton. 1968. 336 p.